

השלמה תבניתית במשנה

במאמר זה אנו מבקשים לטעון שבעריכת המשנה יש שימוש בטכניקה הדומה לתופעה המכונה 'גשטלט'. לפי תופעה זו המוח האנושי נוטה להשלים פערים באינפורמציה החזותית המגיעה לעין, כך שאנו רואים ציור שלם, שלמעשה אינו קיים במציאות. גם במשנה ניתן להצביע על מקרים שבהם על הקורא להשלים בכוחות עצמו משפטים שאינם כתובים במפורש. המשפטים הלא-כתובים נגלים לעין כאשר מתייחסים אל התבנית של המשנה, ובעזרתם ניתנת משמעות חדשה לסמיכות בין משניות, ומתגלות תשובות לשאלות המתעוררות בקריאת המשנה.

א

הדוגמה הראשונה מופיעה בראשית מסכת ברכות:

בית שמאי אומרים: בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמדו, שנאמר: 'ובשכבך ובקומך'.

ובית הלל אומרים: כל אדם קורא כדרכו, שנאמר: 'ובלכתך בדרך'.

אם כן למה נאמר: 'ובשכבך ובקומך'?

בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים (ברכות פ"א מ"ג).

בראשית המשנה מוצגות דעותיהם של בית שמאי ובית הלל עם ביסוסן בפסוקים שונים מקריאת שמע. בשלב הבא דנה המשנה בשאלה מה דורשים בית הלל על הפסוק המבסס את עמדתם של בית שמאי.

אך מתבקש הוא, שכעת יישאלו בית שמאי מה הם לומדים מן הפסוק שהביאו בית הלל. המשנה אינה מציגה שאלה זו, אך בתלמודים שאלה זו מופיעה ומוצע לדעת בית שמאי לימוד אחר לפסוק שעליו מסתמכים בית הלל:

הא דבית הלל מקיימין תרין קרייא,

מה מקיימין דבית שמי 'בשבתך בביתך ובלכתך בדרך'?

'בשבתך בביתך' - פרט לעוסקים במצות,

'ובלכתך בדרך' - פרט לחתנים (ירושלמי ברכות פ"א ג ע"ב).¹

בהמשך המשנה, מיד לאחר מחלוקת בית שמאי ובית הלל, מובא המעשה הבא:

1. מקור הלימוד נמצא בתוספתא ברכות פ"ג ה"ג. השווה גם בבלי ברכות יא ע"א.

אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך, והייתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים.

אמרו לו: כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל.

ברובד הראשוני הובא סיפור זה להורות כי הלכה נפסקה בבית הלל, ולא היה לו לרבי טרפון להטות. ייתכן שרובד נוסף בסיפור מתייחס לשאלה הנעלמת, כך שרבי טרפון ההולך בדרך ומטה לקרות כדברי בית שמאי, הוא תשובתם של בית שמאי למשמעות הביטוי "ובלכתך בדרך".² כלומר, לשיטת בית שמאי מן המילים "ובלכתך בדרך" יש ללמוד כי אף כאשר אדם נמצא בדרך, עליו לנהוג כצורת הקריאה הנכונה - להטות או לעמוד.

לפי הצעה זו חבוייה במשנה שאלה נסתרת, וכך תיראה המשנה בצירוף 'המשפט הסמוי':

בית שמאי אומרים: בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמודו, שנאמר: 'ובשכבך ובקומך'.

ובית הלל אומרים: כל אדם קורא כדרכו, שנאמר: 'ובלכתך בדרך'.

אם כן, למה נאמר: 'ובשכבך ובקומך'?

בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים.

[ולבית שמאי - אם כן, למה נאמר 'ובלכתך בדרך'?

אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך, והייתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הליסטים.

אמרו לו: כדי היית לחוב עצמך, שעברת על דברי בית הלל.

קריאת 'המשפט הסמוי' מתבקשת מתוך ראיית התבנית של המשנה, ומסייעת בהבנת דעת בית שמאי ובהבהרת הקשר שבין חלקי המשנה.

תבנית זו, של שתי דעות המבוססות על פסוקים שונים יחד עם שאלת "אם כן למה נאמר" כלפי אחד מן הצדדים, גורמת לשאלה ההדדית לזעזוק מאלוה. התבנית מופיעה

2. על משמעויות שונות של סיפור זה, ראה: י' רוזנסון, 'מאפיינים אגדיים למשניות במסכת ברכות', **נטועים** ב, תשנ"ה, עמ' 53-56; א' וולפיש, 'משחקי לשון במשנה', **נטועים** ב, תשנ"ה, עמ' 77-78. א' וולפיש מצביע על משמעויות שונות של ההטיה מן הדרך, ומזכיר את הקשרים הלשוניים בין מעשה רבי טרפון לדברי בית שמאי ובית הלל. י' רוזנסון מראה איך כל פרטי הסיפור מצביעים על הזדהות של רבי טרפון עם שיטת בית שמאי, ובלשונו: "בכך הוסיף רבי טרפון מיוחדות על גבי מיוחדות, וחדיד עד מאוד את התנגדותו לשיטת בית הלל" (עמ' 54). לפי דברינו, הקשר בין בית שמאי לרבי טרפון הדוק עוד יותר, שכן העורך מביא את מעשה רבי טרפון כתשובת בית שמאי ללימוד מן הפסוק "ובלכתך בדרך" [וראה: ש' נאה, 'עזר כנגדו', "כנגד המשחיתים", משמעויות נשכחות ופתגם אבוד, **לשונו** נט, תשנ"ו, עמ' 112-113 - המערכת].

במשנה ארבע פעמים,³ ובהן יעסוק המאמר. מטרתנו היא להראות כיצד בכל הופעה של תבנית זו, מצויה התשובה לשאלה ההדדית כבר בתוך המשנה.

ב

דוגמה נוספת מצויה במסכת פאה:

כרם שכלו עוללות -

רבי אליעזר אומר: לבעל הבית.

רבי עקיבא אומר: לעניים.

אמר רבי אליעזר: 'כי תבצר... לא תעולל' - אם אין בציר, מניין עוללות?

אמר לו רבי עקיבא: 'וכרמך לא תעולל' - אפילו כלו עוללות (פאה פ"ז מ"ז).

המשנה עוסקת בכרם שכל אשכולותיו גדלו כעוללות, ואין להם "לא כתף ולא נטף" (פאה פ"ז מ"ד). לדעת רבי עקיבא עוללות שייכות לעניים עקב צורת גדילתן. לכן גם אם כל הכרם הנו עוללות, כולו שייך לעניים. כסיוע לשיטתו מביא רבי עקיבא פסוק שבו נתינת העוללות תלויה בכרם - "וכרמך לא תעולל".⁴

לעומתו, טוען רבי אליעזר כי נתינת העוללות תלויה בבעל הכרם⁵ - הוא נותן לעניים חלק מהאשכולות שבצר, וממילא אם אין לו מה לבצור, לא חלה עליו החובה לתת לעניים את העוללות. כסיוע לשיטתו מביא רבי אליעזר פסוק הקושר את נתינת העוללות לפעולת הבצירה של בעל הכרם - "כי תבצר... לא תעולל".

השלב הבא במשנה הוא עימות בין דעת רבי עקיבא לפסוק שציטט רבי אליעזר:

אם כן למה נאמר: 'כי תבצר... לא תעולל'?

אין לעניים בעוללות קדם הבציר.

3. הביטוי "אם כן למה נאמר" מופיע במשנה ביחס לפסוקים שבע פעמים נוספות, מלבד אלו שנעסוק בהן. ברוב המקרים כלל אין מחלוקת, אלא דעה אחת המתמודדת עם פסוקי התורה (פסחים פ"ט מ"א; בבא קמא פ"ה מ"ה, מ"ז; סנהדרין פ"א מ"ו; מנחות פ"ז מ"ו). במקרים שבהם מופיעה מחלוקת חכמים לפני שאלת "אם כן למה נאמר", אין מדובר במחלוקת הסובבת סביב שני פסוקים, אלא בפירוש לאותו פסוק (סנהדרין פ"ב מ"ד; כריתות פ"ד מ"ג).

4. במסגרת מאמר זה לא נדון בשאלה הרחבה, האם פסוקי התורה משמשים כמקור לדעות החכמים, או רק כסיוע לשיטתם. השימוש במונחים שונים במהלך המאמר נעשה בבחינת "דיבור בלשון בני אדם".

5. במספר מחלוקות במסכת פאה חוזר רבי אליעזר על הדעה שמתנות עניים אינן שייכות לעניים מראש, אלא ניתנות להם על ידי בעל השדה. ראה: פ"ד מ"ט, פ"ה מ"ד, פ"ה מ"ב - "היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו?". הדעה שכנגדו, המיוצגת בדרך כלל על ידי חכמים, אומרת כי מתנות העניים שייכות לעניים ללא תלות בבעל השדה, כי אם בשדה עצמו. מחלוקת דומה נחלקו בית שמאי ובית הלל: פאה פ"ו מ"א-מ"ב, ופ"ז מ"ו.

כאמור, פסוק זה מצביע על קשר בין נתינת העוללות לפעולות הבצירה, ועליו מתבססת שיטת רבי אליעזר. על זה משיב רבי עקיבא כי התלות בפעולותיו של בעל הכרם משמעותית בתחום אחר - ממתי מותר לעניים ליטול את העוללות מן הכרם. ברובד הגלוי המשנה אינה טורחת להסביר את שיטתו של רבי אליעזר, אך הירושלמי נזקק לזאת:

והא ר' עקיבה מקיים תרי קראי, ומה דר' ליעזר 'וכרמך לא תעולל' ?
שלא תאמר הואיל ואין לעניים בעוללות קודם לבציר יזכה בהן בעל הבית, לפום
כן צרך מימר 'וכרמך לא תעולל' (ירושלמי פאה פ"ז, כ ע"ג).
לשיטתנו נרצה לטעון כי התשובה לשיטת רבי אליעזר מצויה בתוך המשנה ולשם כך
נעניין במשנה הסמוכה:⁶

המקדיש כרמו עד שלא נודעו בו העוללות - אין העוללות לעניים.
משנודעו בו העוללות - העוללות לעניים.
רבי יוסי אומר: יתנו שכר גידולין להקדש (פאה פ"ז מ"ח).

משנה זו עוסקת בשאלת חלקם של העניים בעוללות של כרם שהוקדש. דינם של דברים שאמורים להינתן לכוהן או לעני, ובמקום כך הקדישם בעליהם, נידון בכמה מקומות במשנה.⁷ בסיסם של דיונים אלו הוא הדין שרכוש ההקדש אינו נחשב רכוש פרטי ולכן אין חלים עליו דינים שונים. דין זה אינו נלמד ממקור אחד, אלא מתבסס על יותר מעשרה לימודים שונים, בנושאים השונים בהם מתבטא דין זה.⁸ כל הלימודים מתבססים על ביטוי של שיוך בפסוק, ומדייקים ממנו שדווקא רכוש פרטי נכלל בדין, אך רכוש הקדש אינו נכלל, שהרי אינו שייך לאדם.

6. בכתבי היד של המשנה סדורות המשניות בפרק זה באופן אחר מהמצוי במשניות שבדפוס (ראה על כך: י"ג אפשטיין, **מבוא לנוסח המשנה**, ירושלים תש"ח, עמ' 1002). אחד מן השינויים הוא שבין משנת המחלוקת של רבי אליעזר ורבי עקיבא למשנת "המקדיש", מצויה מחלוקת בית שמאי ובית הלל, המופיעה בדפוסים לפני מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא (כמשנה ו). שינוי זה אינו מערער את הטענה, שכן מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל נסובה בדיוק סביב אותה שאלה - האם דין העוללות תלוי בכרם או בבעל הבית, וממילא הלימוד מן הפסוקים מתאים גם למחלוקתם. על הקשר בין בית שמאי לרבי אליעזר ביחס למתנות עניים ראה לעיל, הערה 5 (וכידוע, "רבי אליעזר שמותי הוא" [שבת קל ע"ב]).

7. שדה שחייבת בפאה והוקדשה (פאה פ"ד מ"ז); עיסה שחייבת בחלה והוקדשה (חלה פ"ג מ"ג); פירות שחייבים במעשרות והוקדשו (פאה פ"ד מ"ח, חלה פ"ג מ"ד).

8. עיר הנידחת: "ואת בהמתה" - ולא בהמת הקדש" (ספרי דברים פ"סקא צ"ד), "שללה" - לא כסף הקדש" (ירושלמי סנהדרין פ"י, כט ע"ד); מלך: "לבלתי רום לבבו מאחיר" - ולא משל הקדש" (ספרי דברים פ"סקא קס"ב); הונאה: "את אחיר" - לא הקדש" (תורת כוהנים בהר, פרשה ג, ג); נזיקין: "שור רעהו" - ולא שור של הקדש" (בבא קמא פ"ד מ"ג); גנבה: "וגונב מבית האיש" - ולא מבית הקדש" (בבא קמא עו ע"א); אכילת פועל: "בכרם רעך" - ולא של הקדש" (בבא מציעא פז ע"ב); אכילת שור: "לא תחסום שור בדישו" - דישו שלך ולא דישו של הקדש" (מעילה י"ג ע"א). וראה לימודים נוספים בהערה הבאה.

במקרה שלנו ניתן להניח שהמקור לדין הוא הפסוק **"וכרמך לא תעולל"**, המכיל ביטוי שיוך מובהק.⁹ על פסוק זה התבססה שיטת רבי עקיבא, ולפנינו לימוד אחר מפסוק זה, כך שלשאלת **"אם כן למה נאמר"**, יענה רבי אליעזר **"כרמך"** - ולא של הקדש.¹⁰ במקרה זה ייכתב **'המשפט הסמוי'** בין שתי המשניות, ויבאר את שיטת רבי אליעזר ואת סמיכות המשניות בצורה כזו:

כרם שכלו עוללות -
רבי אליעזר אומר: לבעל הבית.
רבי עקיבא אומר: לעניים.
אמר רבי אליעזר: **'כי תבצר... לא תעולל'** - אם אין בציר, עוללות מניין?
אמר לו רבי עקיבא: **'וכרמך לא תעולל'** - אפילו כלו עוללות.
אם כן למה נאמר: **'כי תבצר... לא תעולל'**?
אין לעניים בעוללות קדם הבציר.
ולרבי אליעזר - אם כן, למה נאמר: 'וכרמך לא תעולל'?
המקדיש כרמו עד שלא נודעו בו עוללות - אין העוללות לעניים.
משנודעו בו העוללות - העוללות לעניים.

ג

דוגמה נוספת, ואף בה שתי דעות ושני פסוקים, נמצאת במשנה העוסקת בדיני חרמים:
חרמי כהנים אין להם פדיון, אלא נתנים לכהנים.
רבי יהודה בן בתירא אומר: סתם חרמים לבדק הבית, שנאמר: **'כל חרם קדש קדשים הוא לה'**.
וחכמים אומרים: סתם חרמים לכהנים, שנאמר: **'כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו'** (ערכין פ"ח מ"ו).
אדם המחזיק דבר מרכוש, יכול לבחור אם ברצונו להחרים זאת לבדק הבית או לרשות הכהנים. מחלוקת רבי יהודה בן בתירא וחכמים עוסקת באדם שלא הגדיר מראש את יעד החרמתו. לדעת רבי יהודה בן בתירא, חרם שלא הוגדר יעדו מופנה לבדק הבית, והוא מביא כהוכחה את הפסוק: **"כל חרם קדש קדשים הוא לה"**. לעומת זאת חכמים סוברים שסתם חרמים ניתנים לכהנים, ומקורם בפסוק: **"כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו"**.

9. לימודים שבנויים על דיוק מן הסיומת 'ף': תרומות ומעשרות: **"ראשית דגנך"** - ולא של הקדש (ירושלמי מעשרות פ"א, מח ע"ד); חלה: **"ראשית עריסותיכם"** - ולא של הקדש (ירושלמי חלה פ"א, נח ע"א); ראשית הגז: **"צאנך"** - ולא צאן הקדש (בבלי חולין קלה ע"א).
10. הטענה אינה שמשנה זו היא רק לדעת רבי אליעזר, אלא שאת המשנה הזו יכול היה רבי אליעזר לתלות בפסוק שהביא רבי עקיבא. מכיוון שטענת רבי אליעזר אינה מופיעה במפורש אלא נלמדת רק מתוך סמיכות המשניות, אין טעם לחפש במשנה מענה לשאלה כיצד מגיב רבי עקיבא ללימוד זה. וכן בדוגמה שלהלן.

כדרכה של המשנה במחלוקת המתבססת על פסוקים שונים, יש להפגיש בין הדעה האחת לפסוקים של הדעה הנגדית, וכך אנו שונים בסמוך למחלוקת:

אם כן, למה נאמר: 'כל חרם קדש קדשים הוא לה'?'
שהוא חל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים.

אם כן לדעת חכמים, הפסוק הקובע שהחרמים לה' איננו מתייחס לייעודו של החרם אלא לתחומים עליהם הוא חל. כלומר, מן הפסוק שהביא רבי יהודה בן בתירא, אנו לומדים כי ניתן להחרים אף דברים שהם "קדש קדשים לה'" - כדוגמת הקרבנות שאדם מביא, כפי שמפורט במשנה בסמוך:

מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי קדשים, ובין קדשים קלים:
אם נדר - נותן את הדמים, אם נדבה - נותן את טובתו.
שור זה עולה - אומדים כמה אדם רוצה לתן בשור זה להעלותו עולה, שאינו רשאי (ערכין פ"ח מ"ז).

חכמים הסבירו אפוא את שני הפסוקים, ויש לצפות שגם רבי יהודה בן בתירא יסביר איזה דין מדיני חרמים הוא לומד מן הפסוק "כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו". ושוב, התשובה אינה מצויה במשנה אלא בתלמוד הבבלי, המביא לימוד העוסק בכוהן שהחרים את שדהו.¹¹

על פי דרכנו נחפש את תשובתו של רבי יהודה בן בתירא במשנה הסמוכה. מיד לאחר שמבארת המשנה את אמירתם של חכמים לגבי החרמת קודשי קודשים וקודשים קלים, היא מביאה את דין הבכור:

הבכור, בין תמים בין בעל מום - מחרמינן אותו.
כיצד פודין אותו?

אומדים כמה אדם רוצה לתן בבכור זה לתנו לבן בתו או לבן אחותו (שם).

את בכורות בהמתו מצוה האדם לתת לכוהן, ומשנה זו עוסקת באדם שהחרים את בכורו לפני שנתן אותו לכוהן. כיצד עשויה משנה זו להציע את תשובת רבי יהודה בן בתירא? במשנה מופיעים שני פסוקים - אחד הקושר את החרם לכוהן ואחד הקושר אותו לה'. לדעת חכמים הקישור לכוהן מלמד על ייעודו של חרם סתמי, ואילו הקישור לה' בא ללמד כי ניתן להחרים גם את הקרבנות הניתנים לה'. אפשר שדעת רבי יהודה בן בתירא הפוכה בדיוק: מן הקישור לה' הוא לומד על ייעודו של חרם סתמי, ומן הקישור לכוהן הוא לומד כי ניתן להחרים גם דברים הניתנים לכוהן - כדוגמת הבכור. כלומר, מן הפסוק "כשדה החרם לכהן", לומד רבי יהודה בן בתירא, כי אפשר להחרים גם את הבכור, על אף שהוא עתיד להינתן לכוהן. אם כן, 'המשפט הסמוי' יכתב באמצע משנה ט כדלהלן:

חרמי כהנים אין להם פדיון, אלא נתנים לכהנים.

11. מפאת אריכות הלימוד לא הבאנוהו פה, והוא מופיע בסוגיית הבבלי על משנה זו (ערכין כט ע"א), ובתורת כהנים על הפסוק "כשדה החרם לכהן" (ויקרא כ"ז, כא).

רבי יהודה בן בתירא אומר: סתם חרמים לבדק הבית, שנאמר: 'כל חרם קדש קדשים הוא לה'.

וחכמים אומרים: סתם חרמים לכהנים, שנאמר: 'כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו'.

אם כן, למה נאמר: 'כל חרם קדש קדשים הוא לה'?

שהוא חל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים.

מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי קדשים, ובין קדשים קלים:

אם נדר - נותן את הדמים, אם נדבה - נותן את טובתו.

שור זה עולה - אומדים כמה אדם רוצה לתן בשור זה להעלותו עולה, שאינו רשאי.

ולרבי יהודה בן בתירא - אם כן, למה נאמר: 'כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו'?

הבכור, בין תמים בין בעל מום - מחרמין אותו.

ראינו עד כה שלוש דוגמות של התבנית שהצגנו - מחלוקות שבהן לכל אחת מן הדעות פסוק המצדד בזכותה, כאשר המשנה הביאה הסבר מקיף רק לאחת מהדעות, ואילו לדעה השנייה לא מובא ביאור לפסוק שאינו כשיטתה. השיטות שהוסברו באופן מלא הן אלה שההלכה נפסקה כמותם.¹²

ניתן לשער שייצוג לא מלא של השיטות שלא נפסקו להלכה בא להדגיש איזוהי הדעה הנבחרת.¹³ עם זאת, גם הדעות שלא נבחרו קיבלו ביאור סמוי, סמוך ככל האפשר למחלוקת, על ידי דין שיכול להוות את תשובתם לשאלת "אם כן למה נאמר".

בכך מלמדת אותנו המשנה את האמירה "אלו ואלו דברי אלהים חיים, והלכה כבית הלל",¹⁴ על שני חלקיה: מחד גיסא - נקראת הלכה; מאידך גיסא נרמזת תשובתם של בעלי הדעה שאינה להלכה. אמירה זו חשובה דווקא במחלוקות על פרשנות הפסוקים, שבה שאלת מידת האמת שבתשובות שונות עולה ביתר שאת, מתוך מגמה להבין את "דברי אלהים" כמו שהם, ולכן ראינו תופעה זו דווקא במחלוקות העוסקות בפרשנות לפסוקים.

12. בדוגמה הראשונה, בידי קריאת שמע, הלכה כבית הלל, כפי שמופיע כבר בסיפור על רבי טרפון. במחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא, בדין כרם שכולו עוללות, "הלכה כרבי עקיבא מחבירו" (עירובין מו ע"ב). ובדוגמה השלישית, דינם של סתם חרמים לכהנים, "הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרביין" (עידות פ"א מ"ה; ועיין בגמרא על אתר, ובתורת כהנים על שני הפסוקים הנידונים).

13. בדוגמה האחרונה, מובאת המחלוקת לאחר דין חרמים הניתנים לכהנים (פתיחת משנה ו - "חרמי כהנים אין להם פדיון, אלא נתנים לכהנים"). גם בכך יש נקטת עמדה במחלוקת ונטייה לצד חכמים, הסבורים שסתם חרמים לכהנים.

14. בבלי, עירובין יג ע"ב.

ד

הדוגמה האחרונה חורגת מן הדרך שהתוו קודמותיה:

אין העדים הזוממין נהרגין עד שיגמר הדין.

שהרי הצדוקין אומרים: עד שיהרג, שנאמר: "נפש תחת נפש".

אמרו להם חכמים: והלא כבר נאמר: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו",

והרי אחיו קים! (מכות פ"א מ"ו).

במשנה זו נחלקו החכמים והצדוקים ביחס לעדים זוממים, כאשר כל צד לומד את שיטתו מפסוק אחר. מיד לאחר המחלוקת מפגישה המשנה בין דעת חכמים לפסוק שהביאו הצדוקים:

ואם כן, למה נאמר: 'נפש תחת נפש'?

יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו?

תלמוד לומר: 'נפש תחת נפש', הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין.¹⁵

אמנם נפסקה הלכה כשיטת 'הדעה המושלמת', אך לכאורה, על פי תאוריית 'המשפט הסמוי', יש לצפות שהמשנה הבאה תסביר את שיטת הצדוקים ביחס לפסוק "כאשר זמם". אולם המשנה הסמוכה פותחת בנושא חדש לגמרי:

'על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת' -

אם מתקימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה...? (מכות פ"א מ"ז).

נראה שההתעלמות מהצורך להסביר את הדעה הנגדית נובעת מסיבה פשוטה - זוהי דעת הצדוקים. אלו כלל אינם נכללים בפרשנות הלגיטימית לתורה, וממילא אין צורך לספק הסבר מלא לדעתם במחלוקתם עם חכמינו.

15. מעניין לציין שבשלוש מתוך ארבע הדוגמות שהבאנו, משתמשים בפסוק של הדעה הנגדית כמקור לגדרי זמן. בדוגמה הראשונה, לומדים בית הלל מן הפסוק של בית שמאי את זמן הקריאה - "בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים". בדוגמה השנייה לומד רבי עקיבא מן הפסוק של רבי אליעזר את זמן הבציר של העניים - "אין לעניים בעוללות קדם הבציר". ובדוגמה הרביעית, חכמים לומדים מן הפסוק שציטטו הצדוקים את הזמן שבו הוזמו העדים - "יכול משעה שקבלו עדותן...".